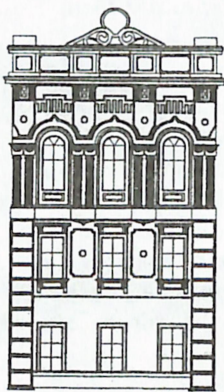

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Культура України

*Випуск 6
Мистецтвознавство*

Збірник наукових праць

Харків
2000

Бібліотека ХДАК
інв. № 437757

ОПРЯЖЕННЯ
ОКРЕМІЛЯР

мая. 3. Прем'єра «Вишневого саду» // Театр и искусство. - 1904. - №3. 4.Дюкова С. Телеграмма Чехову // Театральная жизнь. - 1959. - №23. 5.Гастроли харьковской труппы // Биржевые ведомости. - 1904.-. №129. 5.Полянский В. Мир человека. К 30-летию со дня смерти А.П.Чехова // Известия. - 1934. - 15 июля.

УДК 792.071.2.027(477.54)

А.І.Кулішенко

**РЕЖИСЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І.А.МАКОВСЬКОГО
В ХАРКІВСЬКОМУ ТЕАТРІ ІМЕНІ ЛЕНІНСЬКОГО КОМСОМОЛУ
(1937 - 1940 рр.)**

Одна з найменш досліджених сторінок історії українського театру – творча діяльність режисера І.А.Маковського. Аналізується вистава “Лісова пісня” (1940), яка стала подією культурного життя Харкова того часу

В останні десятиліття вивчення історії українського театру просунулось значно вперед, про що свідчить поява книг, статей про столичні й обласні театри України. І все ж зроблено ще недостатньо. Проблеми, «білі плями», невизначеності залишаються. Немає ще, наприклад, монографії про Харківський театр імені Ленінського комсомолу - яскраве явище театральної культури другої половини 30-х - початку 40-х років. Славу цьому театру принесла група талановитих митців: режисери І.Юхименко, Я.Бортник, В.Довбищенко, М. Міцкевич, М. Бичихін; актори І.Базилевич, І.Вечора, М.Донець, Т.Жевченко, В. Жихарський, Ю.Козаковський, Л.Луганська, В.Мізиненко, П.Міхневич, В.Мороз, П. Муратов, О.Новик - Валуєва, М.Петлішенко, І.Селок, М.Сенько, В.Сокирко, Г.Сушко, К. Тимошенко, Н. Титаренко, Ю.Титов, М. Чаплинська, О.Янкулова, Г.Янушевич; художники В.Рифтін, Г.Цапок, О.Плаксій, В.Войтеховський.

Нині багато митців із названих імен почали зникати з пам'яті людської, а деяких поглинула ріка забуття. Серед таких несправедливо забутих постатей є режисер І.А.Маковський. Він як метеорит спалахнув на небосхилі мистецтва і згаснув на 34-му році життя. Завдання тих, хто живий, вирвати із мороку - птьми вічно живе світло, яке випромінює художник, для знайомства нащадків з його творчістю, з його особистістю, щоб збагнути окремі тенденції театрального процесу як минулого, так і сьогодення.

Іван Антонович народився 1906 р. у селянській багатодітній родині у передмісті Білої Церкви (село Роток). У 13 років він залишився сиротою; виховувався в сім'ї сестри, вчительки за фахом. Закінчив семирічну трудову школу в 1921- му. Продовжив освіту в Білій Церкві в педагогічній школі й театральної студії, котра в грудні 1922 р. була реорганізована в Третю театральну майстерню

«Мистецького Об'єднання Березіль». Формувалася і спеціалізувалася вона як «модель театру для повітового міста».[1] Саме тут І.Маковський зустрічався з Я.Бортником (1897 - 1938) - учнем Леся Курбаса, керівником Третьої майстерні.

Януарій Дем'янович відіграв особливу роль у творчому становленні І.Маковського: розгледів у скромному допитливому юнакові обдарування, інтелект, любов до театру, сприяв розвитку його режисерського таланту. Пізніше вони разом працювали у кількох колективах, зокрема, у Харкові - в театрі «Веселий пролетар» (1927 - 1930; І.Маковський перебував у цьому колективі до 1932 р.), театрі Революції, театрі імені Ленінського комсомолу. До складу Харківського театру Революції молодий режисер І.Маковський увійшов у кінці сезону, в травні 1935 р. Цей театр був заснований в 1931 р. за ініціативою Всеукраїнської спілки пролетарських письменників (ВУСПП).

Своєрідність творчих позицій театру Революції виявилася у тому, що він став фактично сценічною трибуною ВУСПП: спілка прагнула монополізувати свою діяльність у галузі художньої творчості і театрального мистецтва. Голова спілки письменник І.Микитенко, один із найяскравіших зачинателів української радянської драматургії, завідував одночасно літературною частиною театру. Художнім керівником театру був призначений соратник голови ВУСПП, заслужений артист УРСР М.С.Терещенко. До складу нового колективу увійшли група акторів на чолі з Ю.Шумським із Одеського театру Революції, провідні актори із київського театру імені І.Я.Франка - В.Варецька, В.Сокирко, П.Міхневич, Г.Янушевич, М.Яковченко та актори харківських театрів - М.Дикова, Н.Титаренко, І.Земгано, О.Горська.

На сцені Харківського театру Революції у першій половині 30-х р. ставились п'єси лише вуспівських і рапівських драматургів, які ретельно творили справу більшовизації мистецтва. Колектив і його керівництво утверджували театр Революції як театр «пролетарський», «політичний», натхненно оспівували на сучасному репертуарі радянську дійсність, не обминали увагою і класику. В середині 30 -х років театр Революції переживав серйозні труднощі. Разом зі Спілкою письменників України в 1934 р. переїхав до Києва організатор театру І.К.Микитенко. Інші засновники театру - М.С.Терещенко, головний художник А.Г.Петрицький, зав. музичною частиною театру, композитор і диригент М.І.Вериківський - теж залишили театр у зв'язку з переїздом до нової столиці.

Після виходу групи акторів разом із М.Терещенком (1935 р.) театр був ослаблений художньо. Почалась плінність кадрів. Дала-

ся взнаки відсутність майже протягом трьох років постійного художнього керівництва. Восени 1937 р. у колективі сталося ще одне потрясіння, пов'язане з організаційним перебудуванням: Харківський театр Революції був об'єднаний з Харківським Театром Робітничої Молоді (ТРОМом). Колективу було присвоєно ім'я Ленінського комсомолу. Більше двадцяти акторів - тромівців увійшли до складу театру Революції, який фактично зберігся зі своєю трупкою і матеріальною базою. Однак, дякуючи глибокій і серйозній роботі як досвідчених режисерів В.Смишляєва (режисер МХАТ), Я.Бортника, І.Юхименка, О.Глаголіна, так і молодих обдарованих І.Маковського, Б.Боріна, завдяки цілеспрямованій і самовідданій роботі акторського складу театрову вдалося порівняно швидко подолати труднощі.

Особлива заслуга у становленні реорганізованого театру належала, звичайно, Івану Яковичу Юхименкові (1892 - 1942). Художнім керівником театру імені Ленінського комсомолу він призначений у квітні 1938-го. Це був уже відомий в Україні актор, режисер, педагог, заслужений артист УРСР з 1935 р., який працював у театрах Києва, Дніпропетровська, Одеси. Розуміючи творчі труднощі трупи, що були викликані механічним об'єднанням двох різних театрів[8], він звернув увагу на відсутність єдиної художньої школи і вирішив розробити планомірну систему виховання актора, ліквідувати існуючу різностильність, створити ансамбль.

Зважаючи натворчі можливості трупи, І.Юхименко розпочав роботу над однією із найскладніших і кращих п'єс В.Шекспіра - трагедією «Отелло». Більше двох років тривала робота над шекспірівською виставою і неможливо переоцінити роль подібної школи в осягненні акторами складного внутрішнього світу сильних яскравих характерів. Пошуки театру імені Ленінського комсомолу здійснювалися у руслі загальних тенденцій, характерних для театрів України того часу. При виборі репертуару колективів все більше орієнтувався на молодого глядача.[15] Звідси - звернення до образів молодих сучасників, а значить - до сучасної драматургії («Павло Греков» В.Войтехова і Л.Ленча, «Таня» О.Арбузова, «Проста дівчина» В.Шкваркіна, «П'ядь Срібна» М.Погодіна тощо), так і до славних героїв російсько-японської війни («Порт - Артур» Л.Нікуліна в постановці М.Бичихіна та І.Маковського). Прем'єра вистави «Порт-Артур» відбулася 26 січня 1938 р. Спектакль пристрасно засуджував самодержавний лад і стверджував моральну величчю народу, розповідав про трагедію рядових захисників фортеці, хоробрість російських солдат, про зраду і продажність командної верхівки царської армії.

Етапною роботою театру була вистава «Павло Греков» за п'єсою

російських драматургів В. Войтехова і Л. Ленча (постановка І. Юхименка, В. Довбищенка, прем'єра відбулася у жовтні 1938 року; Павла Грекова грав актор В. Мизиненко). П'єса йшла на сценах багатьох радянських театрів, але свій тріумфальний похід почала саме з Харківського театру імені Ленінського комсомолу. Вона сміливо розкривала негативні сторони радянської дійсності. Переклад українською мовою цієї п'єси здійснив І. Маковський, який підтримував тісний контакт з авторами за допомогою листування. В роботі над зарубіжною та вітчизняною класикою ленкомівці прагнули поєднати глибоке осягнення задуму драматурга з сучасним його прочитанням. Після «Отелло» крізь призму «шекспірізації» театр досліджував К. Гольдоні («Слуга двом панам», постановник М. Бичихін, 1940 р.), Ф. Шіллера («Підступність і любов», постановник О. Глаголін, 1940 р.), Лесю Українку («Лісова пісня», постановник І. Маковський).

Вистава «Лісова пісня» - особлива сторінка в історії Харківського театру імені Ленінського комсомолу. Вона виокремила І. А. Маковського серед режисерів України в сезоні 1939 - 1940 рр., стала подією в театральному житті республіки. З приводу постановки режисер ділився з глядачами своїми роздумами: «Ставити «Лісову пісню» - це значить втілювати реальні людські пристрасті, поетично осмислювати у казковій формі... справжнє багатство людських мрій, думок почуттів. Поставити «Лісову пісню» - це значить не лише дати естетичну насолоду зовнішньою злагодженою і красивою виставою, але й дійти до сердець глядача, до його думок про людину, її гідність, про природу, про любов, її духовне багатство».[4]

В основі задуму режисера виявилася не Мавка, а Лукаш. Талановитий, музично обдарований сільський парубок - таким бачив Лукаша постановник. Мавка - мрія Лукаша, творення його фантазії. І виникла вона в уяві сільського юнака не ефемерною феєрично-казковою панночкою, як це, наприклад, могло бути в уяві городянина - інтелігента, а в образі пишної селянської - дівчини - красуні. Лукаш своєю музикою зачаровував не лише людей, але й, здавалось, саму природу. Він прагнув до краси, щастя і здатний був осягнути прекрасне. Проте під впливом сірої повсякденності, міщанської буденності з її обмеженістю і тупістю Лукаш починає жити власницькими інтересами, заради яких зраджує любов до Мавки, губить свій художній талант і гине.

Отже, за задумом Маковського, вистава мала оповідати про духовну сутність людини, її найкращі прагнення, розвиток закладених у ній від природи здібностей. У цьому - сучасність вистави, її надзавдання і конкретність. Сценографія вистави належа-

ла художникам В.Рифтіну та О.Плаксію, які, згідно з задумом режисера, зуміли створити «картину величі і краси природи, дитячий світ казок і фантазії», де «кожна гілочка, кожен моховий горбочок, здається, дихають чарівним життям»[3].

Початок вистави. На сцені ще немає акторів. Тиша. Та ось десь у лісі народжуються весняні звуки, шум, гомін, з'являється «Той, що греблі рве» (Г.Сушко). «Німого в лісі в нас нема нічого», - скаже згодом Мавка. З перших хвилин сценічної дії композитор Д.Клебанов і художник В.Рифтін доводили, що це дійсно так. Виринали по черзі на поверхню озера герої народних повір'їв - Потерчата, Русалка, Водяний. Ліс жив своїм потаємним і прихованим від людського ока життям. Потім з'являлись Дядько Лев (В.Сокирко) і його племінник Лукаш, дуже молодий, красивий, чорнобровий парубок, яким він представ у виконанні П.Міхневича. Лукаш йшов до озера, щоб вирізати сопілку з очерету. Мить тиші - сонна природа оживала під звуки чаруючої сопілки Лукаша. І відбувалося те, що завжди вражало глядача.

Живописний пейзаж і хвилююча музика молодого харківського композитора Д.Клебанова немовби зливалися воедино. Винахідливість В.Рифтіна й О.Плаксія виявилася істинно казковою. Все навколо розквітало: глядачі спостерігали, як із бруньок з'являлися маленькі листочки, розпускались, як у повільній зйомці, сережки вільхи й верби. Веснянку, що творив на сопілці Лукаш, підхоплював оркестр. Владно, урочисто звучав гімн весні. Все остаточно пробуджувалось у лісі від зимової сплячки. Пробуджувалась і Мавка. І запліталось мереживо діалогу, майстерно виписане Л.Українкою і художньо досконало виконуване артистами К.Тимошенко і П.Міхневичем.

Виставу режисера І.Маковського, талант якого в «Лісовій пісні» сягнув особливої високості, у 60-х - 70-х р. ще зберегла пам'ять тих, хто брав у ній участь, і тих, хто бачив її. Автору статті пощастило зафіксувати спогади цих прекрасних людей, які вже пішли у вічність... Всі вони зійшлися на думці, що І.Маковський був здібним режисером, митцем зі значними потенційними творчими можливостями; однак його життєвий шлях обірвався через кілька місяців після виходу вистави, фактично на початку творчого злету. Вже будучи хворим і знаючи про невиліковність, він вклав у свою останню виставу все своє обдарування, всі свої останні сили, свою любов до людей. «Лісова пісня», як він сам говорив, була його лебединою піснею.

Народний артист УРСР В.М.Склярєнко і професор Харківського інституту мистецтв імені І.П.Котляревського О.Б.Глаголін стверд-

жували, що вистава виявилась художньо довершеною, а перша дія і роль Мавки у виконанні К.В.Тимошенко були справжнім шедевром [5]. Високо оцінили роботу театру всі без винятку автори численних рецензій. Ось думка критика М.Кучеренка: «Постановка «Лісової пісні» у Харківському театрі імені Ленінського комсомолу показує його творчу зрілість і високу сценічну культуру. Постановку І.Маковський виявив не лише велику винахідливість, але й глибоке проникнення у сутність п'єси. Вибір сценічних художніх засобів проведено постановником дуже тактовно, феєрична п'єса вирішена реалістично.

Безсумнівно, кращий акт - перший. Чистота відносин Лукаша і Мавки, пробудження весняної природи, виявлення народної мудрості в образі Дядька Лева - все це є гімном волі і щастю. Чари «золотого сну» не покидають глядача протягом усього першого акту» [7]. І дійсно, створенню чарівності на сцені сприяли образи казкового світу. Усі рецензенти згадували про темпераментне виконання ролі Перелесника Ю.Козаковським. «Його рудий Перелесник сильний, сміливий, у артиста прекрасний жест - пластичний, виразний, динамічний» [9], - писав В. Морської.

Артист Семен (Соломон) Семенович Фаєрович, який допоміг автору відтворити образи нечистої сили у виставі, під час бесіди згадав: «Перелесник - полум'я, може дім спалити, але він і пристрасть. За народним повір'ям, він, як правило, прилітав до удовиць, розраджував їхню самотність. Костюм Перелесника: червоні брюки, що обтягували тіло, червона тога-напівнакидка із легкого шовку, широкі розмаїсті рукави»[6].

Виконавець ролі «Того, що в скалі сидить» В.Мороз ліпив грубе кам'яне чотирикутне обличчя, підмощував великі плечі. Актор з'являвся з глибини сцени, зверху; в темній сутані щось піднімалося і піднімалося - чорне, безкінечне, немовби над лісом виростала скеля. Всі, хто був на кону, жахалися, перелякано відступали. Марище вивергало грім і блискавиці. Куць у виконанні С.Фаєровича був шкідливим, полохливим і дуже вредним дрібним чортиком, який зайнятий завжди тим, що робить усім капості. Нашкодить - і залишається в стороні. Актор додавав від себе ще одну рису цій дійовій особі: якщо Куцю вдавалося зробити капость, він радів... Радувався Куць і тоді, коли кому - небудь було погано. За натурою своєю він боягуз. Ось побачив Русалку - вклонився, поцілував їй руку і ... відскочив. На всяк випадок був обережний - все ж вона дочка водяного царя! Куць був обережний і з Потерчатами - утопленими мамами дітьми.

Виконували Потерчат чотири - п'ять дівчаток однакового зросту.

Вони були бліді, в безбарвних довгих платтячках (звисаюча марля, котра ховала їх з головою). Куць панічно боявся Потерчат, вони доводили його до жаху. Ось вони наступали на Куця і заганяли його на дерево. Він перелякано перескакував з дерева на дерево, потім переплигував через Потерчат і втікав - спасався. Одягнений Куць був у чорне трико, яке заправлялось у м'які чобітки. Зелена курточка по фігурі застібувалася наглухо. На ній були нашиті хвостики із марлі, пофарбованої у темніший, ніж курточка, зелений колір. Це нагадувало шерсть, однак не було шерстиною. На голові - парик із зализинами і маленькими різжками. Вуха виліплені із пап'є-маше, їх можна було знімати; ніс гумозний [6].

Виконавці згаданих уже ролей, а також О.Янкулова (Русалка), Г.Гринько (Водяник), М.Голобородько (Лісовик), Р.Хмара (Доля), створюючи цілісний ансамбль, «зуміли зберегти тонку грань між зовнішньою химерністю, фантастичністю персонажів і людяністю їх почуттів»[3].

Вершиною спектаклю був образ Мавки. За задумом драматурга, Мавка - дочка лісу, уособлення природи, втілення весни і кохання. Такою і створила її К.В.Тимошенко. «Найніжнішою лірикою, глибиною і силою почуттів пройнятий весь одухотворений образ»[3], - свідчить рецензент С.Волошина у статті «Натхненний спектакль». «Пробудження, розмови з Лісовиком, зустріч з Лукашем насичені справжньою ніжністю і теплом. М'який, ліричний голос артистки ще глибше окреслює образ лісової дівчини»[10] - доповнює критик В.Петльований. «Напрочуд вродливою була Тимошенко, - згадував О.Б. Глаголін. Вона була поетична і, як говорять в Україні, - приваблива. У ній мовби зосереджувалась уся весняна природа, що пробуджувалася від тривалого зимового сну. Її Мавка була втіленням всеперемагаючої жіночності, і все корилося її чарівливій принададності. Мавка і перша дія вистави - це був шедевр. Подібне я рідко бачив за все своє життя у театрі.»[5]

В.Петльований, єдиний із театральних критиків, у статті «Гімн весні та любові» проливає світло на роботу Тимошенко і Маковського в наступних актах: «Обдарованість артистки блискуче проявляється у другій і третій діях - трагедії кохання Мавки. Важко переживає вона байдужість Лукаша, однак у голосі її не розгубленість і біль, а віра в силу любові, гордість, що нею все ж пізнаний «той цвіт, з якого виросла любов». Ця ж сила вічного кохання живе у ній до кінця драми, примушує заново після довгих страждань розквітнути ніжним пристрасним почуттям»[10].

І знову повернемося до оповіді О.Б.Глаголіна: «У сцені повернення Мавки до лісової хижі я плакав. Покинута, вона замерзала

в снігу. Талант актриси піднімався до глибокої трагічної правди: від своїх відійшла і до людей не пристала»[5]. І. Маковський казковому світу. вдало протиставляв світ реальний. Люди, що прийшли до лісу, принесли з собою тягар буденних інтересів. Їх жалюгідне існування, позбавлене радості, ґрунтувалося на забобонах і марновірстві, дрібних сварках і чварах.

Критики констатували, що П. Міхневич у першій дії «з тонким ліризмом розкривав художню душу»[2] Лукаша, простодушного і наївного. Пізніше - глядач співчував йому, спостерігаючи «трагедію його роздвоєної протиріччями душі»[3]. Серед інших реальних персонажів найбільш вдалими були образи Килини (М. Чаплінська), Матері Лукаша (О. Винницька і В. Давидова), які яскраво відобразили побутовий колорит» [3], і особливо Дядька Лева у виконанні В. Сокирка: «Його старик світився мудрістю, глибокою чистотою» [9], «його Дядько Лев - це сама народна мудрість і розсудливість, оптимізм і віра в людину» [14]. Таким чином, постановник І. Маковський чудово поєднав чарівне, фантастичне з реально-людським.

Прем'єра «Лісової пісні» відбулася 15 березня 1940 р. Вистава мала блискучий успіх у Харкові. Після гастролей ленкомівців у Києві влітку її визнали кращою виставою. в Україні у сезоні 1939-1940 рр. Іван Антонович Маковський помер після тяжкої хвороби 19 листопада 1940 р. 25 листопада 1940 р. уряд УРСР ухвалив рішення перевести один із найкращих театрів республіки - Харківський театр імені Ленінського комсомолу - до міста Чернівці [11] 14 січня 1941-го Чернівецький державний драматичний український театр (колишні ленкомівці) вперше зустрівся з буковинським глядачем у виставі «Лісова пісня» Лесі Українки. Почався новий етап творчої діяльності колективу.

Незважаючи на те, що вистава «Лісова пісня» у постановці І. Маковського піднялась до тієї велетенської вершини, яка носить ім'я Лесі Українки, все ж вона була забута, як і її постановник. На нашу думку, список кращих вистав вітчизняної класики 30 - 40 рр., таких як «Дай серцю волю, заведе в неволю» (Харківський театр імені Т.Г. Шевченка), «Украдене щастя» (Київський театр імені І.Я. Франка) тощо, варто поповнити ще однією виставою, котра залишилася з різних причин поза увагою театрознавців - «Лісовою піснею» у Харківському театрі імені Ленінського комсомолу. Це й буде нашим пам'ятником забутому митцеві - Івану Антоновичу Маковському, який віддав свій талант українському театру.

Список літератури

1. Бобошко Ю.М. Режисер Лесь Курбас. - К.: Мистецтво, 1987. - С.76-77.
2. Васильченко Г. «Лісова пісня» // Літ. газета. - К., 1940. - 4 квітня.
3. Волошина С. Нагхненний спектакль // Соц. Харківщина. - 1940. - 20 березня.
4. Державний музей театрального, музичного і кіномистецтва України. - № 5254.
5. Запис бесіди з професором Харківського інституту мистецтва ім. І.П.Котляревського О.Б.Глаголіним від 18 березня 1971 р. та з нар. арт. України В.М.Скляренком від 16 липня 1971 р. // Архів автора статті. - Папка № 12.
6. Запис бесіди з артистом Харківського театру імені Ленінського комсомолу С.С.Фаєровичем від 13 і 16 квітня 1979 р. // Архів автора статті. - Папка № 12.
7. Кучеренко М. «Лісова пісня»: Гастроли Харківського театру імені Ленінського комсомолу // Сталинское племя. - К., 1940. - 27 мая.
8. Морської В. Подолання інерції // Театр. - К., 1939. - № 2. - С.36-40.
9. Морської В. Спектакль как песня // Красное знамя. - Х., 1940. - 26 марта.
10. Петльований В. Гімн весні і коханню // Ленінська зміна. - Х., 1940. - 18 березня.
11. Рядки з літопису: До 50-річчя Чернівецького музично - драматичного театру імені О.Ю.Кобилянської // Радянська Буковина. - Чернівці, 1981. - 5 грудня.
12. Смотрицький П. Дозрілий спектакль // Радянська Україна. - Станіслав, 1941. - 4 квітня.
13. Хазін О. Сьогодні - відкриття Українського державного драматичного театру в Чернівцях: Майстри радянської сцени // Радянська Буковина. - Чернівці, 1941. - 14 січня.
14. Царинник В. Чудовий спектакль // Радянська Буковина, 1941. - 17 січня.
15. Юхименко Г. Творче піднесення: До нового театрального сезону // Ленінська зміна. - Харків, 1938. - 28 вересня.

УДК 792.071.2.028(477.54)

А.І.Епштейн

ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ МАР'ЯНЕНКО

(очима не театрознавця)

Спогади доктора історичних наук, професора Державного аекосмічного університету ім. М.Є.Жуковського "ХАІ", Почесного члена Всеукраїнської спілки краєзнавців про видатного діяча українського театру І.О.Мар'яненка

Автор матеріалу, в якому переплітаються різні жанри (стаття, мемуари, есе, але все ж таки превалюють мемуари), - не театрознавець, а професор історії, який дев'ять років працював з Іваном Олександровичем у Харківському театральному інституті (нині - театральний факультет Харківського інституту мистецтв). Йому доводилося спілкуватися з Іваном Олександровичем, працювати поряд із ним і в приймальних, і в державних екзаменаційних комісіях, спостерігати за ним в різних ситуаціях.

І.О.Мар'яненко був живим втіленням історії і традицій українського театру, він працював у трупі А.З.Суслова в першому українському стаціонарному театрі М.К.Садовського. Іван Олександрович очолював «Товариство українських акторів під керівництвом І.О.Мар'яненка за участю М.К.Заньковецької і П.К.Сакса-